

ՀԱՅ ՄՏԱԽՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԵՐԱԾԸ՝ ԹՈՒՐԶ ՊԱՏՄԱՐԱՆ TANER AKÇAM ՅԱԶՈՂԵՑԱԻ ԿԱՏԱՐԵԼ

...ԵՒ ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ
ՈՂԻՍԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ
ԹԱՆԵՐ ԱՔՉԱՄ 17 ԷՋՆՈՑ ԳՐՈՒԹԻՒՆԸ՝
ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԵՒ ԱՆԳԼԻՈՑ ԱՄԷՆԷՆ ԾԱՆՕԹ ԵՒ
ՑԵՂԱՍՊԱՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՌԻՍՈՒՄՆԱՍԻՐՄԱՆ
ԳԾՈՎ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱՅԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ
2011-Թ.Ի ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ ԹԻՒՆ ՄԷՋ, ԱՆԳԼԵՐԷՆ
ԼԵԶՈՒՈՎ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

ԱՅՍ ՊԱՐԲԵՐԱԳԻՐՔԸ ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ
ԱՆԳԼԻՈՑ ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ՝
OXFORD UNIVERSITY PRESS-ԻՆ

ԵՒ

UNITED STATES

HOLOCAUST MEMORIAL MUSEUM-ԻՆ

[ՀՐԷԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ] ԿՈՂՄԷ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
[ԿՐԷԺ ՌՈՒԲԷՆԵԱՆ]

Այստեղ նախ կը հրատարակենք սոյն երկից առաջից էջից և կողքի էջից
նկարները: Անոր 127-էն մինչեւ 143 երկարող էջերուն մէջ լոյս տեսած է
Թաներ Աքչամի գրութիւնը, հետեւեալ վերնագրով.

«THE CHILINGIRIAN MURDER: A CASE STUDY FROM THE 1915
ROUNDUP OF ARMENIAN INTELLECTUALS»

TANER AKÇAM

CLARK UNIVERSITY

Holocaust and Genocide Studies

Volume 25, Number 1, Spring 2011

Published by Oxford University Press
in association with the
United States Holocaust Memorial Museum

Holocaust and Genocide Studies

Volume 25 Number 1 Spring 2011

Articles

- Foot Soldiers of the Final Solution: The Trawniki Training Camp and Operation Reinhard** 1
Peter Black
- Before the Holocaust: Concentration Camp Lichtenburg and the Evolution of the Nazi Camp System** 100
Stefan Hordler
- The Chilingirian Murder: A Case Study from the 1915 Roundup of Armenian Intellectuals** 127
Taner Akcam
- Book Reviews** 144
- Recently Published Works in Holocaust and Genocide Studies** 176

UNITED STATES
HOLOCAUST
MEMORIAL
MUSEUM

www.hgs.oxfordjournals.org
ISBN 079-049-969622-2
ISSN 1476-7937 (Online)
ISSN 0798-6383 (Print)
\$21.00

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

Կը հրատարակենք Նաեւ Թաներ Աքչամի գրութեան առաջին էջին 127 ու 129 էջերուն պատճէնները.—

Scholarship on the destruction of the Armenian community of the Ottoman Empire has tended to focus on the genocide's broad historical, political and sociological aspects. The gradual opening of the Prime Ministerial Ottoman Archive in Istanbul has made it possible to shed light on micro-aspects of the planning and implementation of the Armenian Genocide. On the basis of documents and eyewitness accounts related to the murder of Dr. Rupen Sevag Chilingirian, the author provides important insight into the central authorities' involvement in the murder of Armenian intellectuals.¹

On June 22, 1915, Ottoman authorities arrested Dr. Rupen Sevag Chilingirian, an Armenian physician and poet, as part of an ongoing roundup of Armenian intellectuals. They sent him first to Chankiri (Çankiri), a town in Kastamonu Province. On August 26 they sent him from Chankiri towards Ankara, but during the journey, somewhere outside the village of Kalecik, Chilingirian and other detainees were tortured and murdered.² Records preserved in the Ottoman archives—especially those of the Ministry of the Interior— as well as Armenian accounts reveal that officials of the ruling Committee of Union and Progress (CUP) at the most senior levels of government took an active interest in the murder of Chilingirian and other Armenian intellectuals. The documents strongly suggest that the central authorities not only were fully aware of the murders, but also participated in planning them. In a rare case in which well-meaning local officials caught and prosecuted the assassins, higher officials intervened to obtain their release.

The murders took place in the context of the extensive crackdown on the Ottoman Armenian elite that, began with the empire's entrance into the First World War. The Ottoman-Turkish nationalist party in power at the time, the CUP, had seized control in 1908 during the bloodless «Young Turk» revolution. In the initial phase of its rule, the CUP aimed to enact a policy of *Ittihad-ı Anasir*, or «Union of the peoples, unity of all subjects of the Ottoman Empire». But because of the difficulties it faced in this endeavor, the regime soon had to scale back on the policy, abandoning it completely after the Balkan wars of 1912-1913.

Rupen Sevag Chilingirian in Ottoman uniform as a medical lieutenant (early 1915). Courtesy of Hovhannes Chilingirian.

The authorities brought no charges—either at the time of the arrest or after the doctor's arrival in Chankiri— and initiated no investigation. As soon as her husband was taken, Mrs Chilingirian contacted her parents in Switzerland. We know from Chilingirian's letters of July 6 and 13,³ as well as from an August 26 letter from his father-in-law, Franz Apell-Dörr, to the German Embassy, that Mrs. Chilingirian's mother, Marie Apell, left Switzerland as soon as she learned of her son-in-law's arrest and arrived in Istanbul on June 26.⁴

Immediately after the arrest, Chilingirian's family contacted the German Embassy and Consular Office in Istanbul. They discussed the situation with Johann Mordtmann, the consul for Armenian affairs, and Field Marshal Colmar von der Goltz, a German advisor to the Ottoman Army.⁵ According to Marie Apell's account, Ottoman officials had promised von der Goltz that Chilingirian would be released to German authorities in exchange for a guarantee that he remain in Germany for the duration of the war. In a July 26 letter to the embassy in Istanbul, H. Filsinger, the German consul general in Lausanne, requested that in view of Mr. Apell-Dörr's reputation as a «well respected, patriotic person» and «a veteran of the 1870-1871 wars,» all necessary assistance should be extended to the family in their effort to rescue their son-in-law. Filsinger added that the family was prepared to provide any guarantee necessary to secure Chilingirian's release to German authorities.¹⁰

(The Chilingirian Murder, A Case Study from the 1915 Roundup of Armenian intellectuals.)

Մենք՝ Թաներ Աքչամ-ի մասին և անոր 2008-թ-ին հրատարակած՝ «ERMENI MESELESI HALLOLUNMUSTUR» վերտառութեամբ գիրքին մէջ, Ռուբէն Սեւակի սպանութեան մասին կատարած շատ կարեւոր յայտնութիւններ բովանդակելուն համար, «Նայիրի»-ի թիւ 286-ի [22 Ապրիլ 2008] մէջ, լայն մանրամասնութեամբ արտայայտուած էինք:

Այստեղ օգտակար կը նկատենք, իբր բացատրական՝ այս գրութենէն հատուած մը հրատարակելը.—

1995-թ-ին, «Նայիրի»-ի առաջին թիւերէն սկսեալ Ռուբէն Սեւակի մասին, անոր ստեղծագործութեան, անոր գաղափարականին, անոր կեանքին և նահատակութեան մասին՝ իբր Ռուբէն Սեւակի եղբորորդին, իբր խղճի պարտք, մեր գիտցածները և լսածները ջանացինք հրապարակել:

Բայց միշտ յոյս ունէինք, որ Ռուբէն Սեւակի մասին նոր տուեալներ, (→ 3)

«ՆԱՅԻՐԻ»

ՀԱՅ ՄՏԱՌՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՉՆՐԱԾԸ... (Շար. էջ 2-էն)

Նոր գրութիւններ, նոր փաստաթուղթեր կրնան գտնուիլ:

Եւ մեր այս յոյսը վերջերս իրականացաւ:

Զանգի մը ամիսներ առաջ էր՝ Նիւ Եորքէն Փրոֆ. Վահագն Տատրեան հեռաձայնեց և ըսաւ, թէ իր բարեկամը՝ թուրք Փրոֆ. Tamer Akçam-ը թրքական արխիւներէն Ռուբէն Սեւակի սպանութեան և Ռուբէն Սեւակը սպաննող ոճրագործներուն մասին նոր փաստաթուղթեր գտած է:

Եւ Փրոֆ. Վահագն Տատրեան մեզի տուաւ Minnesota-ի (USA) համալսարանը պատմագէտի ամպիոն ունեցող Փրոֆ. Tamer Akçam-ի հեռախօսի համարը, և մենք հեռաձայնեցինք անոր, շնորհաւորեցինք ու շնորհակալութիւն յայտնեցինք Ռուբէն Սեւակի մասին կատարած նոր յայտնագործութեան համար:

Եւ Թաներ Աքչամ մեզի հետեւեալ տեղեկութիւնները տուաւ.

«Հայկական թերթերուն մէջ գրուած է, թէ Ռուբէն Սեւակը և իր չորս բախտակիցները սպաննող «Զիւրտ Ալօ»-ն և միւս ոճրագործները, Չանդըրը-ի զինուորական հրամանատար Մէհմէտ Իզզէթ-ի կողմէ *Tüney* գիւղի մօտերը ձերբակալուած և Չանդըրը տարուած են և հոն, նոյն զինուորական հրամանատար Մէհմէտ Իզզէթ-ը, այս բոլոր ոճրագործները սպաննել տուած է:

Հայկական թերթերուն մէջ տրուած այս տեղեկութիւնները իրականութեան չեն համապատասխաներ:

Որովհետեւ թրքական արխիւներուն մէջ իմ գտած փաստաթուղթերս կ'ապացուցանեն, որ Զիւրտ Ալօ և միւս ոճրագործները Չանդըրը-ի բանտէն Պոլիս՝ Թալաթ Փաշային աղերսագիր դրկած են: Եւ Թալաթ Փաշան մասնատր հրամանագիրով Զիւրտ Ալօ-ն և միւս ոճրագործները ազատ արձակել տուած է:

Ես, մօտ ատենէն, այս ողբալի դէպքերուն մասին գիրք մը պիտի հրատարակեմ, որուն մէջ պիտի գտնէք այս մասին բոլոր տեղեկութիւնները»:

Զանգի մը օրեր առաջ վերջապէս, Պոլիսէն ստացանք Թաներ Աքչամ-ի հրատարակած այս գիրքը:

Եւ այս գիրքին մէջ նշուած գտանք Փրոֆ-ին ըսած բոլոր ցաւալի իրադարձութիւնները:

Այս գիրքին վերնագիրն անգամ ինքնին շատ տպաւորիչ է—

“ERMENI MESELESI HALLOLUNMUSTUR”

[ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՅԸ՝ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԱԾ Է]

Շատ ծանօթ եղելութիւն է, թէ ցեղասպան Թալաթը 1915-ի եղեռնէն քանի մը ամիսներ յետոյ, գոռոզաբար յոխորտացած էր.

«ՍՈՒՆԹԱՆՆԵՐԸ ԴԱՐԵՐՈՎ ՉԿՐՅԱՆ ԿԱՐԳԱԴՐԵԼ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՅԸ: ԵՍ, ՀԱՅԿԱՆ ՀԱՐՅԸ, ԶԱՆԻ ՄԸ ԱՄՍՈՒԱՆ ՄԷՋ ԿԱՐԳԱԴՐԵԾԻ»:

Թաներ Աքչամի գիրքին վերնագիրը, Թալաթ-ի այս գոռոզ խօսքերուն ակնարկութիւն և վկայութիւն է:

Այստեղ կը հրատարակենք՝

1.— Պեյրուս 1960-ին լոյս տեսած, Կարօ Գեորգեանի «Ամէնուն Տարեցոյցը»-ին մէջ հրատարակուած՝ «ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ԵՒ ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՎՐԻԺԱՌՈՒՆ ՄԷՀՄԷՏ ԻԶԶԷԹ ՊԷՅ» վերնագրով գրութիւնը:

2.— ԹԱՆԵՐ ԱԶՉԱՄԻ Թունուար 2008-ին Պոլիս հրատարակուած «Ermeni Meselesi Hallolunmustur» վերնագրով գիրքին առաջին էջին ճկարը, ու ճանաչ այս գիրքին մէջ Ռուբէն Սեւակի սպանութեան, ոճագործներուն և Թալաթ փաշայի մասին փաստաթուղթերով տրուած զգայացունց տեղեկութիւնները...

ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ - ԿԱՐՕ ԳԵՈՐԳԵԱՆ, ՊԷՅՐՈՒԹ 1960, Էջ 223

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ԵՒ ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ

ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՎՐԻԺԱՌՈՒՆ ՄԷՀՄԷՏ ԻԶԶԷԹ ՊԷՅ

Տարեգրքիս անցեալ տարուան հատորով հրատարակեցինք Արամ Անտոնեանի յուշերը, Դանիէլ Վարուժանի, Ռուբէն Սեւակի և Նոյնքան դժբախտ իրենց երեք ընկերներուն վայրագ սպանութեանց մասին [էջ 134-137]: Արամ Անտոնեան, իր այս յուշերուն մէջ, երախտագիտական տողերով արձանագրած էր վերաբերումը Չանդըրըի զինուորական հրամանատար և զինուորագրութեան ճիւղին պետ Մէհ-մէտ Իզզէթ Պէյի, որ «Նախախնամութիւն մը եղած էր բոլոր աքսորականներուն համար և պատուոյ խնդիր դարձնելով իրեն համար՝ գործուած ոճիրը, ամբողջովին բնաջինջ ըրաւ Քիւրտ Ալօն և անոր հրամաններուն տակ գտնուող հրոսախումբը»:

— «Պարագաները այնպէս բերին, որ ամենազարհուրելի պայմաններու տակ գործուած այս ոճիրը անպատիժ չմնայ,— կը գրէր Ա. Անտոնեան: —Թուրք սպայ մը՝ Մէհմէտ Իզզէթ պէյ պատուոյ խօսք տուած էր Տօքթ. Ռ. Չիլինկիրեանին, թէ ողջ-առողջ պիտի հասնի Պոլիս և թէ, որեւէ վտանգ չկայ ոչ իրեն և ոչ ալ իր ընկերներուն համար: Եւ սակայն, հակառակ Իզզէթ պէյի խոստումին, սպանութիւնները գործուեցան: Իզզէթ պէյ, այս եղածը լսելուն պէս կատղած է: Անմիջապէս հեռու մը կը ղրկէ Գասթէմուհի Ռէշիտ փաշային, բողոքելով եղածին դէմ և աւելցնելով, որ «Զինուորական պատիւս ոտնակոխեցիք»: Իզզէթ պէյ չբաւականացաւ այս եղածով, այլ ինք անձամբ գնաց Թիւնէյ, քննութիւն կատարեց և իրեն համար պատուոյ խնդիր մը դարձուց ոչ միայն ոճրագործներուն, այլեւ անոնց ընկերներուն բնաջինջումը: Այս գործը գլուխ հանեց ան անողորմաբար, հետապնդելով և սպաննելով բոլորն ալ, անոնց պետէն մինչեւ յետինը մեղսակիցներուն, և ասիկա՝ տաքը տաքին, շատ կարճ ատենուան մը մէջ»:

Կը վերատպենք այս քանի մը տողերը հրատարակութեանը առթիւ Մէհմէտ Իզզէթ պէյի լուսանկարին, որ մեր ձեռքն անցաւ, անցեալ տարուան հատորի պատրաստութենէն յետոյ: Կ'արժէր տեղ տալ ատոր, ըսելու համար նաեւ, որ Իզզէթ պէյ եղաւ մէկը այն հազուադիւտ թուրք պաշտօնատարներէն, որոնք չկրցան իրենց մէջ խեղդել մարդասիրական զգացումները և իրենց կեանքն ու դիրքերը վտանգելու գնով, օգնեցին մահապարտ

Մէհմէտ Իզզէթ պէյ
«Վրիժառու» թուրք սպայ

բազմութիւններուն:

Նկարին տակը, նոյն ինքն՝ Իզզէթ պէյի ձեռքով գրուած է. — «Քանզըրը ախզը աւքէր շիւպէսինին տէօրտիւննի պէօլիւք քոմանտանը միւլաղիմ էվվէլ Մէհմէտ Իզզէթ էֆէնտի» [Զանդըրըի գինուորապետութեան ճիւղին չորրորդ վաշտի հրամանատարը՝ Ա. տեղակալ Մէհմէտ Իզզէթ էֆէնտի]:

***

Փրօֆ. Թանէր Աքչամ իր «Ermeni meselesi hallolunmustur»- «Հայկական հարցը կարգադրուած է» վերնագիրով գիրքին մէջ հրատարակած այս փաստաթուղթերը, թէ՛ Ռուբէն Սեւակի սպանութեան և թէ՛ Հայ Ազգի ցեղասպանութեան համար բացառիկ կարեւորութիւն ունին:

Այս գիրքին մէջ Թանէր Աքչամ փաստաթուղթերով կ'ապացուցանէ, թէ Թալաթ փաշա անձամբ ծրագրած և գործադրել տուած է Ռուբէն Սեւակի սպանութիւնը՝ Չանդըրը-ի Իթթիհատ Վէ Թերաքքի կուսակցութեան պատասխանատու Gemal Oguz-ի գլխաւորութեամբ:

Եւ սպանութեան գործադրուելէն յետոյ ալ, նոյն ինքն՝ Թալաթ, անձամբ ղրկած (Chifre-ով) ծածկագիր հեռագիրներով, ազատ արձակել տուած է ոճրագործները:

Մենք կ'ուզենք հրապարակաւ շնորհակալութիւն յայտնել Փրօֆ. Թանէր Աքչամին՝ Ռուբէն Սեւակի սպանութեան և հայկական ցեղասպանութեան շուրջ մինչեւ հիմա գաղտնի մնացած եղելութիւն ու մանրամասներ լուսաբանող իր այս բացառիկ յայտնագործութիւններուն համար:

***

Մեր գրութեան սկիզբը նշուած էինք հայ դաւաճանները և Ազգին վնասարարները, որոնք հայկական ցեղասպանութեան պատճառ կամ գիտակցաբար թէ՛ ակամայ մեղսակից եղան և այս ցեղասպանութեան հետեւանքով ալ մեր հայրենիքին 90 առ հարիւր կորսնցուցինք:

Այսօր, մեծ եղեռնին 93-րդ տարեկիցն է:

Հայ ժողովուրդը 24 Ապրիլ 2008-ին կրկին պիտի յիշատակէ մեր անպատիժ մնացած ցեղասպանութիւնը:

Ինչպէ՞ս չնզովել անոնց, որոնք գործեցին հայկական ցեղասպանութիւնը, ազգասպանները որոնք ցարդ չեն պատժուած, անոնք որ մեղսակից եղան եղեռնագործութեան բայց, մինչեւ այսօր, անոնցմէ հաշիւ չէ պահանջուած, և ոչ ալ Ազգին բռնախլուած իրաւունքները վերադարձուած են հայութեան:

Եւ հայ ազգը մինչեւ այսօր դեռ կ'աշխատի և կը պաղատի, որ հայկական ցեղասպանութիւնը ընդհանուր ճանաչում գտնէ:

Այդ պատճառաւ կրկին պիտի հառաչենք՝ Երանի՛, թէ Արդարութեան ձեռքը անցեալ և նորեկ դաւաճանները և պատասխանատուները պատժէ:

8 Ապրիլ 2008 թուակիր «Նայիրի»-ի մէջ գրուած էր թէ՛ «...Եւ ժամանակը պիտի գայ և Ռուբէն Սեւակին իրական արժէքը պիտի գնահատուի»:

«Նայիրի»-ի —թիւ 286, 22 Ապրիլ 2008

Taner Akçam

‘Ermeni Meselesi Hallolunmuştur’

Osmanlı Belgelerine Göre

Savaş Yıllarında

Ermenilere Yönelik Politikalar

**

Մենք Թաներ Աքչամի կողմէ 2008-թ.ին, Ռուբէն Սեւակի սպանութեան մասին կատարուած յայտնութիւններուն մասին, «Նայիրի»ի մէջ արտայայտուեցանք:

Եւ նաեւ, անցեալ Մայիս 2009-թ.ին, Հայաստան մեր կատարած այցելութեան օրերուն, Երեւանի Թէքէեան Մշակութային Միութեան սրահին մէջ, Ռուբէն Սեւակի յիշատակին կատարուած հանդիսութեան, ելոյթ մը ունեցանք և Թաներ Աքչամի «ERMENI MESELESI HALLOLUNMUSTUR» գիրքը ցոյց տուինք: Եւ բացատրութիւններ տուինք անոր մասին.....

Այս ելոյթը նոյնպէս՝ 2009-թ.ին, «Նայիրի»ի մէջ հրատարակուեցաւ:

Բայց ցաւով պիտի ըսենք, որ Թաներ Աքչամի Ռուբէն Սեւակի սպանութեան մասին կատարած շատ կարեւոր յայտնութիւններուն վերաբերեալ, հայկական մամուլը և մանաւանդ հայ մտաւորականները տող մը չգրեցին:

ԻՆՉՈ՞Ւ ԱՐԴԵՕՔ

Որովհետեւ [մեր 87 տարիներու փորձառութեամբ պիտի ըսենք].—

Ամէն մէկ «Հայ անձնաւորութիւն» ազատ-անկախ «Պետութիւն» մըն է:

Եւ ամէն մէկ անձ իր անձնական հարցերով կը զբաղի...

Եւ «Ուրիշին» հարցերը զինք չեն հետաքրքրեր...:

Պարզ խօսքով...

Ամէն մէկ հայ -հազուադիւս բացառութիւնները յարգելով- «Մեծ անձնասէր» մըն է...:

**

Մինչ այդ՝ մեր թղթակցութիւնը շարունակեցինք Թաներ Աքչամի հետ... Եւ ան մեզէ խնդրեց, որ իրեն Ռուբէն Սեւակի մասին գրութիւններ, վաւերաթուղթեր, նկարներ դրկենք:

Եւ Թաներ Աքչամին ուղարկեցինք Ռուբէն Սեւակի կեանքի մասին մեր ունեցած ամէնէն կարեւոր տեղեկութիւններու պատճէնները...:

Եւ Թաներ Աքչամ 2010-ին նոր գիրք մը հրատարակեց՝ «1915 YAZILARI» վերնագրով:

Որուն մէջ Ռուբէն Սեւակի կեանքի մասին 24 էջ յատկացուցած էր:

Այստեղ կը հրատարակենք այս գիրքին առաջին էջին և Ռուբէն Սեւակի մասին գրութեան առաջին էջին պատճէնները:

Dr. RUPEN SEVAG ÇILINGIRYAN CINAYETI

«...Bu gibilerin (katillerin-T.A.) devam-i mevkufiyeti de arzu edilmediginden emsali gibi evvela haklarında usülen tecili takibat kararı istihsal etmek.... süretiyle meselenin halli muvâfiktir. ²

1915 Ermeni sürgün ve öldürülmeleri etrafında yapılan tartismaların merkezinde duran ana soru soyle formüle edilebilir. İstanbul Hükümeti veya daha doğru

deyisle İttihat ve Terakki Partisi, Ermenilerin imhasini hedefleyen bir politika izledi mi? Bir başka ifadeyle, Ermenilere yönelik, islendiği artık herkesçe kabul edilen cinayetler, doğrudan İttihat ve Terakki Partisi tarafından mi örgütlendi? İttihat ve Terakki cinayetleri doğrudan örgütleyen değilse bile cinayetlerin islenmesine karşı herhangi bir önleyici tedbir aldı mı? Bu makale, bu sorulara Ermeni entelektüeli Doktor Rupen Sevag Çilingiryan'ın

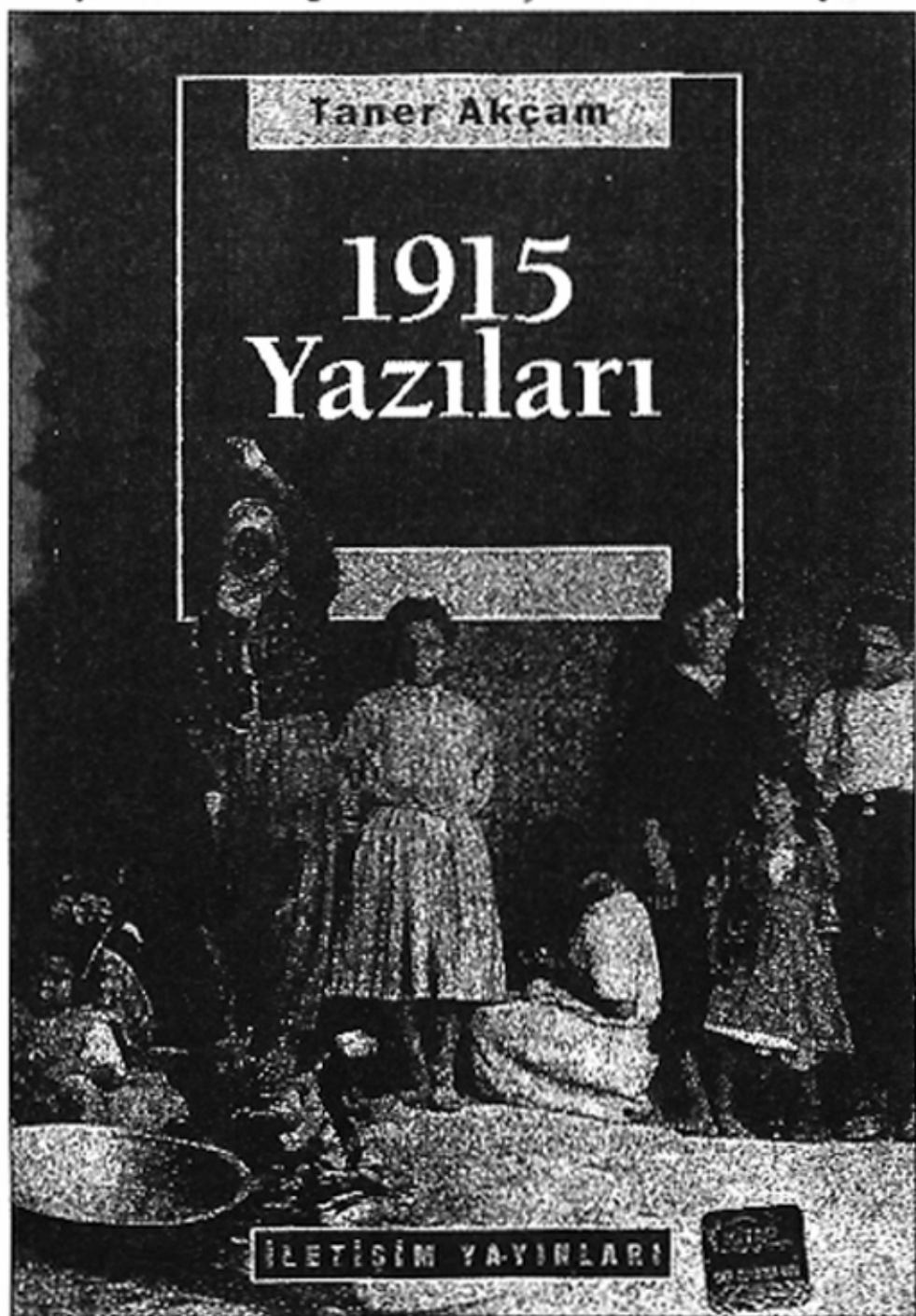
.....
1) *Bu makalenin yazılabilmesi için elinde bulunan Dr. Çilingiryan'a ait tüm bilgi ve belgeleri benimle paylaşan sayın Hovhannes Çilingiryan'a tesekkürü bir borç bilirim.*

2) *BOA/DH SFR, nr, 64/257, Dahiliye Nazim Talat'tan 25/26 Mayıs (7/8 Haziran 1916) tarihli, Ankara Vilayetine sifre telgraf.*

3) *İttihat ve Terakki Partisi'nin, Ermenilere yönelik sistemli bir imha*

politikası izlediği, sadece Osmanlı belgelerine bakılarak dahi gösterilebilir. Bu konuda bkz, Taner Akçam, Ermeni Meselesi hallolunmustur, iletisim yayinlari, Istanbul, 2008.

5 Նոյեմբեր 2010-ին Թաներ Աքչամ, մեծ ուրախութեամբ, Ամերիկայէն ղրկած e-mail-ով մեզի տեղեկացուց, թէ «Genocide»ի մարզին մէջ ամէնէն ազդեցիկ պարբերաթերթերէն՝ «Holocaust And Genocide Studies»ը, Ռուբէն Սե-

ապիկն վերաբերեալ իր ուսումնասիրութիւնը ընդունած է հրատարակել:
Եւ մեզմէ խնդրեց, որ Ռուբէն Սեւակի աւելի որակաւոր մէկ նկարը
դրկենք իրեն:

Եւ մենք, Թաներ Աքչամին ուղարկեցինք, Ռուբէն Սեւակի գինուորական
համազգեստով բնօրինակ [original] նկարին պատճէնը:

***

Եւ վերջապէս 19 Մայիս 2011-ին, Թաներ Աքչամ հետեւեալ երկտողով մեզի
ուղարկեց՝ «Holocaust And Genocide Studies» գիրքը, որուն կցուած էր երեք տող.—
ՅԱՐԳԵԼԻ ՊԱՐՈՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ...

ՎԵՐՋԱՊԷՍ ՅՕԴՈՒԱԾԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՒ: ՁԵՐ ԾՆՈՐԸԻ ԵՂԱԻ
ԱՅՍ...ՁԵՐ ԾԱՀԱԳՐԳՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ: ԾԱՏ ՈՒ ԾԱՏ
ԾՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

19 Մայիս 2011 U.S.A.

TANER AKCAM

Եւ մենք՝ Թաներ Աքչամին հետեւեալ շնորհակալութեան նամակը
ուղարկեցինք.

Յարգելի Փրօֆ. Թաներ Աքչամ

«HOLOCAUST AND GENOCIDE STUDIES» ԳԻՐԶԸ ԶԱՆԻ ՄԸ ՕՐ ԱՌԱՋ
ՍՏԱՑԱՅ:

ԵՍ ԵՒ ԱՄԲՈՂՋ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻԶԸ ԵՒ ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԸ
ԳԻՏՅՈՂ, ՀԱՍԿՅՈՂ ԵՒ ՍԻՐՈՂՆԵՐԸ ԵՐԱՒՏԱՊԱՐՏ ԵՆ ՁԵՋԻ:

ԴՈՒՔ, ՀԱՅ ՄՏԱԽՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՉԸՐԱԾԸ, ԱԻԵԼԻ ՃԻՇԴ՝ ՉԿՐՅԱԾԸ
ԻՐԱԿԱՆԱԳՈՐԾԵՑԻՔ:

ՄՐՏԱՆՅ ԾՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐՍ ԵՒ ԾՆՈՐՀԱԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՍ ԿԸ
ՅԱՅՏՆԵՄ:

2 Յունիս, 2011 ՆԻՍ

ԱՄԵՆԱԼԱԻ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ՝
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

***

Վերջերս թուրքերը Թաներ Աքչամի ընտանիքի անդամներու մասին գե-
կոյց մը հրատարակեցին, պնդելով, որ Թաներ Աքչամ Արտուիկնցի դաւանա-
փոխ եղած հայ ընտանիքի մը զաւակն է...

Հայերն ալ, Թաներ Աքչամի մասին, թեր ու դէմ կարծիքներ կը յայտնեն:

Կարգ մը հայեր կ'ըսեն, թէ Թաներ Աքչամ Թրքական գաղտնի սպասար-
կութեան [MIT-ի] գործակալ մըն է...:

Այս մէկը վարկած մըն է: Կրնայ իրականութիւն ըլլալ: Չենք կրնար գիտնալ:

Բայց Թաներ Աքչամ, Հայկական Եղեռնի պատմութեան ու պահանջատի-
րութեան համար հայ մտաւորականներուն չըրածը իրականացուց: Եւ ինչ որ
ըսած է՝ բացարձակ իրականութիւն է:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
(ՎՐԷԾ ՌՈՒԲԷՆԵԱՆ)